

FORST-SANAN ALKUPERÄ

OLLI MAKKONEN

SUMMARY:

ON THE ORIGIN OF THE WORD FORST (FOREST)

Saapunut toimitukselle 21. 12. 1973

Rooman valtakunnan loppuaikoina laajat metsä- ja erämaa-alueet pohjoisissa provinseissa olivat suurelta osin siirtyneet keisarin ja muiden suuromistajien haltuun. Tällaisista alueista käytettiin nimitystä *saltus*, joka alun perin tarkoittaa ja kansan suussa jatkuvastikin tarkoitti kenellekään kuulumattomia vuoristometsiä ja erämaita. Keisarin saltusten hallintoa varten kehittyi vähitellen erityinen virkakoneisto, jonka alimpana portaana oli metsänvartija, saltuarius. Saltusalueilla oli kuitenkin kaikilla vapailla kansalaisilla roomalaisen oikeuskäsityksen mukaisesti metsästys- ja kalastus-oikeus.

Kun frankkilaiset olivat valloittaneet Gallian, heidän kuninkaansa katsoivat vanhan roomalais-gallialaisen provinssioikeuden mukaisesti kaikkien asumattomien maiden kuuluvan kruunulle, mutta päin vastoin kuin Rooman keisarit he pidättivät itselleen myös metsästys- ja kalastus-oikeuden. Kun saltus-käsitteeseen ei alun perin sisällynyt ulkopuolisten metsästys- ja kalastuskieltoa, ja kun toisaalta saltus kansan suussa jatkuvasti tarkoitti metsäisiä erämaita yleensä, tarvittiin ilmeisesti uusi termi tarkoittamaan kuninkaalle kuuluvia asumattomia alueita kaikkine käyttöoikeuksineen. Tämä uusi termi oli *forestis*, joka ensimmäisen kerran esiintyy v. 648 kuningas Sigibert III:n lahjoituskirjassa, jonka perusteella Stavelot-Malmédyn luostari sai metsäalueen Ardenneilta. Tämän jälkeen sana *forestis* esiintyy aina silloin tällöin virallisissa asiakirjoissa ja saltus alkaa jäädä pois käytöstä. Saltuariuksen tilalle tulee *forestarius*.

Forestis-sanana kielellinen alkuperä on ollut kiistakysymys, jossa kansalliset tunteetkin ovat olleet mukana. Erityisesti on kiistelty siitä, onko sana germaanista vai roomaanista alkuperää. Kirjoittajan käsityksen mukaan todennäköisin ja perustelluin ratkaisu on se, että *forestis* on johdettu latinankielen sanasta *foris* (ulkopuolella, esim. asutun alueen tai vapaan käytön ulkopuolella) johtopäätteellä *-estis*, siis kuten esim. *ager-sanasta* tulee *agrestis*. Useiden tutkijoiden esittämä väite, ettei latinankielessä voida muodostaa *-estis*-päätteellä adverbijohdannaisia, pitää paikkansa vain klassiliseen latinaan, mutta ei enää Merovingien hovin munkkilatinaan nähden.

Keskiajalla, 600-luvun puolivälissä alkaa Frankkilaisvaltakunnassa esiintyä merovingikuninkaiden latinankielisissä lahjoituskirjoissa sana *forestis* (ei *forestris*, niin kuin WOLFE Forest History-lehden n:ossa 3/1970 toistuvasti esittää) tarkoittamassa kuninkaan omistukseen kuuluvia asuttujen alueiden ulkopuolella olevia maita metsineen, erämaineen, vuoristoineen ja vesistöineen sekä niihin liittyvine käyttökieltoineen. Kysymyksessä oli tällöin yleensä kuninkalle kuuluvien asumattomien alueiden lahjoittaminen luostarien perustamista varten. Aikaisemman roomalais-gallialaisen provinssioikeuden mukaisesti frankkilaiskuninkaat katsoivat kaikkien asumattomien alueiden kuuluvan ilman muuta kruunulle (esim. SCHWAPPACH).

Kun klassillisessa latinassa tuntematon sana *forestis* on periytynyt moiniin nykykieliin (*Forst*, *forest*, *forêt*, *foresta*), lienee aiheellista tarkastella sen alkuperää hieman lähemmin. Kun jo Rooman valtakunnassa esiintyi laajaa asumattomien alueiden yksityisomistusta, on syytä aloittaa tarkastelu sieltä.

Kun Karthagon alueista tuli puunilaisotien jälkeen Rooman provinssi, syntyi sinne nopeassa tahdissa roomalaisia, lähinnä maanviljelystä harjoitettavia siirtokuntia. Maa-alueet joutuivat usein rikkaiden mahtimiesten omistukseen, ja maanviljelystä harjoitettiin suurtuotantona orjatyövoimaa käytäten. Saman omistajan alueeseen saattoi kuulua myös metsiä. Tällaisista suurtiloista, joiden rajat jouduttiin ennen pitkää tarkoin määrittämään, käytettiin nimitystä *latifundium*. Jo tasavallan loppuaikoina ruvettiin Afrikan provinssissa, samoin myös Etelä-Italiassa käyttämään maaseudulla olevista yksityisomistusalueista nimitystä *saltus* (RUBNER), sanaa, joka alun perin on tarkoittanut ja tarkoitti jatkuvastikin puhekielessä kansan suussa kaukaista salomaata tai metsästä vuoristoa. Keisariajalla maa-alueita siirtyi keisarin ja muiden suuromistajien haltuun yhä enenevässä määrin. Vastaavasti yhteismaan eli valtionmaan (*ager publicus*) osuus väheni. Sitähän jäi sotien yhteydessä valtion haltuun tavallisesti kolmannes vallatuista alueista. *Saltus* oli ilmeisesti vanhalla ajalla ensimmäinen jossain määrin kaupunkiin rinnastettavissa oleva maaseudun hallintoalue (KORNEMANN). Varsinaista kuntajärjestelmää ei tuolloin vielä esiintynyt.

Afrikan provinssissa *saltus* käsitti pääasiassa maatalousmaata (ROSTOW-ZEW 1910), mutta pohjoisissa metsäisissä provinseissa valtaosaltaan laajoja metsä- ja laidunalueita. Pompeius FESTUKSEN (2. vuosisata j.Kr.) Varrius Flaccuksen teoksesta »De significatu verborum» laatimassa lyhennelmässä (alkuperäisteos ei ole säilynyt) on *saltus*-käsitettä pohjoisia provinseja tarkoittaen juridisessa mielessä selvennetty seuraavasti: Silloin on kysymyksessä saltus, kun alueeseen kuuluu metsiä ja laitumia ja niiden vartioinnissa tarvittavia majoja; se, että pientä osaa saltuksesta viljellään, ei estä saltus-nimen käyttöä sen paremmin kuin maatila (*fundus*)-nimen käyttöä viljelystä ja rakennetusta alueesta estää se, että pienellä osalla

tilaa kasvaa metsää (Saltus est, ubi silvae et pastiones et earum casae quoque, in qua particula in saltu aratur, ea res non peremit nomen saltui non magis quam fundi, qui est in agro culto et eius causa habet aedificium, si qua particula in eo habet silvam).

Saltusta vartioiva henkilö oli ammattinimeltään *saltuarius*. Tämä oli tavallisesti orja tai vapautettu orja (ROSTOWZEW 1905). Saltuariuksen toimia valvoi *procurator saltus*-niminen virkamies, jonka asema vastasi lähinnä kaupunkipiirien maistraattia. Keisarille kuuluvien saltusten keskushallinnosta vastasi 4. vuosisadalta j.Kr. lähtien eräänlainen »yksityistalouden ministeri» (comes rerum privatarum).

Ehkä on jo tässä yhteydessä syytä huomauttaa, että metsästyksessä oli roomalaisen oikeuskäsityksen mukaan kaikkien vapaiden kansalaisten oikeus. Ainoastaan erityisillä aidatuilla metsäalueilla, joihin usein oli tuotu metsänriistaa muualta, saattoi omistaja kieltää ulkopuolisten metsästyksen. Saltus-käsitteeseen ei sisällynyt ulkopuolisten metsästyksieltoa. Kuvaavaa on, että metsästyksessä kuului »valtiovarainministerin» (comes sacrarum largitionum) toimialaan.

Saltuariukset lienevät olleet pohjoisissa provinseissa ainakin paikallisesti melko huomattavia viranhaltijoita, koskapa esim. Heidelburgin luota on kaivauksissa löydetty Titus Publicus Tertius Saltuariuksen muistokivi, samoin alemmaa Rheinin varrelta Euskirchenin luota toisen, nimeltä tuntemattoman saltuariuksen muistomerkki (RUBNER).

Tulemme sitten frankkilaisten valtakuntaan ja Merovingien hallituskautteen. *Saltus*-sanana edellä mainittu merkitys näyttää aluksi säilyvän asiakirjoissa, mutta ennen pitkää ruvetaan sen sijasta käyttämään muita termejä. Georgius Florentius, paremmin tunnettu nimellä GREGORIUS Toursilainen (540–594), Toursin piispa käyttää teoksessaan »Historia francorum» kuninkaalle kuuluvasta metsästä nimitystä *silva regalis* ja tällaisen metsän vartijasta nimitystä *custos silvae*. Kuitenkin GREGORIUS käyttää, kuten RUBNERkin huomauttaa, eräissä muissa yhteyksissä sanaa *saltus* entisessä merkityksessä, esim. Gallian hengenmiesten elämäkerroissaan (*Vitae patrum*).

Myöhemminkin sana *saltus* esiintyy teksteissä silloin tällöin. Esim. kuningas Klodvig II:n v. 639 vahvistamassa luovutusasiakirjassa esiintyy termi *custos saltuum*. Vuodelta 675 on peräisin tieto, että kuningas Teoderik III oli metsästänyt alueella, jonka nimi oli *saltus arelaunensis* (nykyinen Brotonnen metsä). Tämä sama paikka mainitaan myöhemmin (711 ja 715) Fontanelle luostarin apottielämäkerroissa nimellä *forestis arlaunum* (RUBNER).

Esim. Etelä-Saksassa esiintyy sana *saltus* 700-luvulla enää vain vanhoissa omaisuusluetteloissa, ja sana *saltuariarius* on jokseenkin kokonaan hävinnyt. Paikallisesti se kuitenkin on säilynyt ja esiintyy vielä nykyäänkin Etelä-Tirolissa muodossa *Saltner*, joka tarkoittaa laitumen tai viinitarhan vartijaa (RUBNER).

Ensimmäisen kerran uusi termi *forestis* kuitenkin esiintyy v. 648 kuningas Sigibert III:n lahjoituskirjassa, jolla hän lahjoitti Ardennien metsän Stavelot-Malmédyn kaksoisluostarille: *in foreste nostra nuncupante Arduinna, in locis vastae solitudinis, in quibus caterva bastiarum germinat . . . concessimus eis ut ibi monasteria . . . construerentur . . . ut nullo umquam tempore vitae suae quaelibet persona ipsam forestem audeat irrumpere, aut mansiones aut domos aedificare, nisi tantummodo illi servi dei, qui haec tuguriola omni tempore nostro concessu excolere videntur* (HALKIN-ROLAND 1930, RUBNER, SÖLL).

Tämän jälkeen sana *forestis*, joskus muodossa *foresta*, esiintyy aina silloin tällöin luovutusasiakirjoissa, esim. v. 670, kun kuningas Kilderik III ottaa takaisin osan Stavelot-Malmédyn luostarin maista, v. 713, kun eräs aatelinen henkilö lahjoittaa maita Weissenburgin luostarille nykyisessä Elsassissa (PETIT-DUTAILLIS, SÖLL) jne.

Vanhimpana lähteenä, jossa sana *forestis* esiintyy, pidettiin kauan kuningas Kildebert I:n lahjoituskirjaa vuodelta 558, jolla hän lahjoitti St. Germainin luostarille maatilan Seine varrelta läheltä Pariisia. Lahjoitukseen kuului myös kalastusoikeus Seine-joella, ja nimen omaan tämän kalastusoikeuden yhteydessä käytetään sanaa *forestis* (*Has omnes piscationes, quae sunt et fieri possunt in utraque parte fluminis, sicut nos tenemus et nostra forestis est, tradimus ad ipsum locum*). Tätä lähdetä pidettiin vielä 1920-luvulla alkuperäisenä. Mm. tunnettu metsämies ENDRES lähti siitä pohtiessaan *forestis*-sanana käsitteisisältöä ja syntyhistoriaa. Mainittakoon jo tässä yhteydessä, että ENDRES joka tapauksessa päätyi tulokseen, jota uusimpienkin tutkimusten mukaan on pidettävä todennäköisimpänä.

Myöhemmät tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet Kildebert I:n lahjoituskirjan 900-luvulla tehdyksi väärennökseksi (SÖLL). Paljon sekaannusta on aiheutunut siitä, että vanhimmaksi luullussa kirjallisessa lähteessä *forestis* tarkoittaa ensisijaisesti kalastusoikeuksia. Tyypillistä on, että jonkin verran aikaisemmin, kuin kyseinen väärennys tehtiin, esiintyy *forestis*-käsitteen kohdalla kalastusoikeuksien paikallista korostamista, esim. eräissä Kaarle Kaljupään lahjoituskirjoissa (GIRY, NIERMEYER, SÖLL). Ehkäpä kalastusoikeudet muodostuivat joissakin tapauksissa niin tärkeiksi, että oli tarpeen pystyä vetoamaan ikivanhoihin perinteisiin oikeuksien säilyttämiseksi tai uusien saamiseksi. Sen ajan hovijuonittelut huomioon ottaen ei väärennyksen syntymistä voida pitää mitenkään ihmeellisenä tapauksena.

V. 670 käytetään asiakirjoissa ensimmäisen kerran metsänvartijasta nimitystä *forestarius*.

Ei ole varmaa tietoa siitä, kuka on juridisessa mielessä ottanut käyttöön termin *forestis*, josta sitten myöhemmin on ikäänkuin itsestään johtunut sana *forestarius*. RUBNER pitää mahdollisena, että sanan olisi ottanut käyttöön

Sigibert III:n aikainen Merovingien hovin kuninkaankanslian esimies Bonitus, gallialaiseen senaattorisukuun kuulunut kielimies ja juristi.

Miksi tarvittiin tällainen uusi sana? RUBNER arvelee, että ehkä kieli-miehestä ja juristista oli hauskaa ottaa käytössä kuluneen saltus-sanana tilalle uusi hienommalta kuulostava termi tarkoittamaan kuninkaalle kuuluvia metsäalueita kaikkine käyttöoikeuksineen. Tähän lienee lisättävä, että uuden termin käyttöön ottamiseen saattoi olla aivan käytännöllisiäkin syitä. Ilmeisesti sana *saltus* tarkoitti niin Rooman valtakunnan loppuaikoina kuin Frankkilaisvaltakunnassakin hallitsijalle tai muulle suuromistajalle kuuluvia alueita vain juristien kielenkäytössä ja virallisissa asiakirjoissa. Lisäksi *saltus*-käsitteeseen ei roomalaisaikana sisällynyt metsästys- ja kalastuskieltoa. Kansankielessä *saltus* jatkuvasti tarkoitti kenellekään kuulumattomia kaukaisia metsiä ja erämaita. Esim. ISIDORUS Sevillalainen, puhdas hengenmies vailla juridista koulutusta — hän kuoli kymmenen vuotta ennen forestis-sanana ensimmäistä esiintymistä asiakirjoissa — sanoo teoksessaan »Etymologiae» aivan selvästi: Saltukset ovat asumattomia ja metsäisiä alueita, joilla puut kohoavat korkeuteen (Saltus sunt vasta et silvestria loca, ubi arbores exsiliunt in altum). Kun tiedotusvälineet olivat keskiajalla vielä sangen vaatimattomia, on saattanut kestää hyvinkin kauan, ennen kuin tieto asumattomien maiden kuulumisesta kuninkaalle ja niitä koskevasta metsästys- ja kalastuskiellosta levisi joka taholle kansan keskuuteen. Jos tällaisia tietoja kantautuikin, ei niitä liene aluksi pitkään aikaan uskottu eikä otettu vakavasti. Samanlainen ilmiö on ollut huomattavissa Suomesakin valtionmetsien hallinnon järjestämisen ja kruununpuistojen perustamisen yhteydessä. Ehkäpä sana kruununpuisto, joka tarkoitti alueellisesti rajattuja valtion metsiä, syntyikin sen vuoksi, että haluttiin kansan selvästi käsittävän, mistä on kysymys. Ehkä Merovingien hovissakin haluttiin tietoisesti ottaa käyttöön termi, joka alun perin tarkoitti kuninkaalle kuuluvia asumattomia alueita kaikkine käyttöoikeuksineen. Tosin sana *forestis* ei sanonut kansalle mitään. Ilmeisesti sitä kuitenkin propagoitiin tehokkaasti, sillä sen käyttö alkoi vähitellen levitä. Termi alkoi myös muodoltaan muuntua. Jo 700-luvulla se esiintyy eräissä baijerilaisissa kirjallisissa lähteissä muodossa *forst* (Deutsche Literaturzeitung, Band XXX 1909). Kremsmünsterin luostarin aikakirjoista löytyy vuodelta 777 peräisin olevista, Agilolfingien suvun viimeisen edustajan, Baijerin herttuan Tassilon muistiinpanoista sivulause: joista kansa käyttää nimitystä *forst* (quos vulgus nominat forst). Termi oli siis levinnyt kansan keskuuteen.

Mikä on sitten *forestis*-sanana etymologia? Mistä se on saatu? Tämä on ollut kiistakysymys, jossa kansalliset tunteetkin ovat olleet mukana.

Vanhin selitysyritys lienee tehty 1200-luvulla tuntemattoman tekijän teoksessa »Dialogus de Scaccario». Sen mukaan *forestis* tulee latinankielen sanasta *fera* = peto ja olisi niin ollen alun perin ollut muodossa *ferestis*.

Nojautuen Spelmannus-nimiseen tutkijaan FURETIÈRE sanakirjassaan »Dictionnaire universel» (1690) johtaa *forestis*-sanana latinankielen sanoista *foris* + *restat* (*foris* = ulkopuolella, esim. kaupungin tai asutun alueen ulkopuolella; *restat* = on jäljellä).

JACOB GRIMM (1863) uskoo *forestis*-sanana germaaniseen alkuperään ja lähtee muinaisyläsaksan mäntyä tarkoittavasta sanasta *foraha* (nykysaksassa *Föhre*), joten *forestis* olisi siis alun perin ollut mäntymetsää.

SEIDENSTICKER (1896) lähtee latinan sanasta *forus*, joka on alun perin tarkoittanut osiin jaettua aluetta, sittemmin esim. soutuajavien välisiä käytäviä laivoissa ja katsomolohkojen välisiä käytäviä sirkuksessa. Hänen mukaansa jo roomalaiset olisivat lopettaneet vapaan metsästyksen kaikissa Gallian valtionmetsissä ja ruvenneet käyttämään niistä *forus*-sanasta johdettua nimitystä *forestis* sen vuoksi, että tällaisille alueille oli metsästyksen helpottamiseksi ja metsästysnäytöksiä varten roomalaisen sirkuksen katsomokäytävien tapaan hakattu paljaaksi säteittäisiä, itse päänäyttämölle, pyydysverkkojen sijaintipaikalle johtavia kaistoja. Frankkilaiset olisivat sitten Gallian vallatessaan löytäneet tällaiset forestikset valmiina. SEIDENSTICKERIN selitys on vastoin historiallisia tosiasioita, eikä hän olekaan saanut ajatuksilleen miltään taholta kannatusta.

GAMILLSCHEG (1934—36) lähtee frankkilaisesta sanasta *forhist*, joka tarkoittaa mäntymetsää. Tällöin täytyisi kai edellyttää, että mänty on ollut frankkilaisvaltakunnassa dominoiva puulaji, mutta tosiasiasa mannyllä oli *forestis*-sanana syntyalueilla perin vähäinen merkitys.

TRIER (1940) lähtee saksankielen sanasta *First* (katonharja), jolle hän sangen keinotekoisesti saa myös merkityksen aita, aitaus. *First/Forst* olisi alunperin ollut aidattu alue ja sanaa aitaus olisi myöhemmin ruvettu käyttämään myös symbolisessa merkityksessä tarkoittamaan rajoitusta tai kieltoa. Selitys tuntuu kovin haetulta.

SCHÜTZEICHEL (1956—57) pitää *Forst*-sanaa alun perin saksalaisena sanana, jonka latinisoitunut muoto on *forestis*.

KASPERS (1957—58) pitää romanistien jo aikaisemmin esittämää *forestis*-sanana johtamista latinan sanasta *foris* (alkuperäinen merkitys: oven edessä, oven ulkopuolella) kieliopillisesti vääränä ja lähtee tämän vaikeuden välttämiseen keltinkielen ovea tarkoittavasta sanasta *dvorestu*. Sillä perusteella, että nykyinen Düren, entinen villa Duria, jonka nimen Kaspers katsoo viittaavan saksankielen sanaan *Tür*, on lähellä Ardenneja, jossa ensimmäinen asiakirjoissa mainittu *forestis* sijaitsi, hän päättelee seuraavasti: »Durch die *Tür*, die villa Duria, führte der Weg nach 'vor der *Tür*', nach 'draussen', zur *forestis* . . .». Selitys ei vaikuta uskottavalta.

Vedoten siihen, että käyttökielto oli forestiksen päätuntemerkki, KAUFMANN (1913) lähtee latinankielen sanasta *forum*, joka alun perin tarkoitti

oven edustaa, sitten toria, myöhemmin myös käräjäpaikkaa ja metonymisesti tuomiovaltaa.

Pohdittuaan perusteellisesti kaikkia tähän mennessä esitettyjä selitysyrikyksiä SÖLL (1967) päätyy romanistien ja aikaisemmin (esim. WARTBURG) esittämään käsitykseen, että sana *forestis* on johdettu latinankielen sanasta *foris* käyttämällä johtopäätettä *-estis*, siis kuten *ager* (pelto, maa, maa-seutu) -sanasta *agrestis* (maalainen, talonpoikainen, sivistymätön) ja *caelum* (taivas) -sanasta *caelestis* (taivaalla oleva, taivaalta tuleva, jumalallinen). Tätä käsitystä on pidetty vääränä sen vuoksi, ettei latinankielessä ole käytetty *-estis*-johtopäätettä adverbijohdannaisissa. SÖLL huomauttaa tähän aivan oikein, että vaikkakin näin oli asian laita klassillisessa latinassa, on perusteetonta väittää, ettei tällä tavoin olisi voitu menetellä 600-luvulla Merovingien hallintovirastoissa. Silloinhan latinankieli oli jo siinä vaiheessa, että siitä voitiin käyttää nimitystä munkkilatina.

Kuten jo edellä mainittiin, *foris*-sanana yleinen merkitys on: ulkopuolella. *Forestis* tarkoittaa siten ulkopuolella olevaa, esim. asutun alueen ulkopuolella, vapaan käytön ulkopuolella tai muiden omistusvaatimusten ulkopuolella olevaa, ja siitähän juuri on kysymys. Tämän kirjoittaja yhtyy SÖLLin vakuuttavasti perustelemaan ja muiden romanistien jo aikaisemmin esittämään käsitykseen *forestis*-sanana alkuperästä.

On kuitenkin myönnettävä, ettei kysymystä *forestis*-sanana alkuperästä ole ehdottomalla varmuudella ratkaistu. Kuten RUBNER toteaa, päästäisiin lähemmäksi lopullista ratkaisua, jos voitaisiin esim. uusien kirjallisten alkuperäislöydösten avulla tarkemmin tutkia eri kulttuurivirtausten vaikutusta Merovingien hoviin Sigibert III:n hallituskaudella ja selvittää, mikä merkitys oli tuolloin germaanisella kansanperinteellä, kuinka voimakkaita olivat kelttiläiset vaikutukset ja mikä osuus oli roomalaisen sivistyksen jatkuvuudella. Vanhojen luostarien kätköissä on todennäköisesti vielä paljon ulkopuolisille kokonaan tuntematonta lähdemateriaalia. Ehkäpä voisi löytyä suoranainen mainintakin siitä, mistä sana *forestis* on saatu.

Mikä on sitten *forestis*-sanasta eri kieliiin periytyneiden sanojen merkitys nykyään? Siitä esitetään seuraavassa vain eräitä huomioita.

Forestis-sanana syntymästä on jo yli 1300 vuotta, joten on luonnollista, että sen merkitys on muuttunut. Vain englanninkielessä, jossa *forest* tarkoittaa metsää yleensä, ei kuitenkaan aivan pientä metsää, on nimen omaan Englannissa säilynyt erityismerkitys »kuninkaan metsästysalue». Saksankielessä *Forst* tarkoittaa lähinnä taloudellisen käytön piirissä olevaa metsää, hoitometsää. Luonnontilainen, koskematon metsä ei ole *Forst*, vaan *Urwald*, kun sen sijaan englanninkielessä vastaava termi on *virgin forest* ja ranskan kielessä *forêt vierge*. Pohjoismaissa käytetään *forst*-sanaa vain yhdyssanoissa ja adjektiivisena ((forstlig). Ruotsista sana näyttää jo melkein hävinneen. Suomen ruotsissa *forst*-sana näyttää ikäänkuin viitteenä

alkuperäismerkitykseensä liittyvän lähinnä virkanimikkeisiin, laitosten nimiin ja hallinnollisiin termeihin (*forstråd*, *forstmästare*, *forsttekniker*, *forststyrelse*, *forstinstitut*, *forstexamen*, *forstrevir*), mutta ei käytännöllisiä toimenpiteitä tarkoittaviin termeihin (*skogschef*, *skogsskötsel*, *skogstaxering* jne.). Sen sijaan saksankielessä sanaa *Forst* voidaan käyttää myös käytännön toimiin liittyvissä termeissä (esim. *Forsttaxation*, *Forstbetrieb*, *Forst-diebstahl* jne.).

Italiankielen osalta voidaan vielä todeta, että *foresta* tarkoittaa metsää yleensä, mutta että *forestarius*-sanana italiankielisellä vastineella *forestiere* on aivan eri merkitys kuin useimmissa muissa kielissä. Saksan *Förster*, ranskan *forestier* ja englannin *forester* tarkoittavat eriasteisia metsäammattimiehiä, siis henkilöitä, jotka lähtevät asutuskeskuksesta ulkopuolella olevalle alueelle, forestikseen virkatehtäviään hoitamaan. Italiassa asia on ajateltu päinvastoin. *Forestiere* on henkilö, joka tulee asutusalueen ulkopuolelta, forestiksesta asutuskeskukseen, siis vieras, vieraspaikkakuntalainen, muukalainen. Vastaavasti esim. *foresteria* on vierashuone.

Muiden kielten osalta kirjoittaja ei katso voivansa esittää kommentteja.

KIRJALLISUUS

- Deutsche Literaturzeitung, Band XXX, 1909.
ENDRES, M. 1917. Die Ableitung des Wortes »Forst». Forstwissenschaftliches Centralblatt, März 1917. Berlin.
Sextus Pompeius FESTUS. De verborum significatione. Ed. Aemilius Thewrewk de Ponor. Budapest 1889.
FURETIÈRE, A. 1690. Dictionnaire universel. La Haye. Rotterdam.
GAMILLSCHEG, E. 1934—36. Romania Germanica. 3 Bände. Berlin—Leipzig.
GIRY, A. ym. 1943. Recueil des actes de Charles II le Chauve, Roi de France. Paris.
GREGORIUS Toursilainen. Historia Francorum. Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Merovingicarum. 1951.
GRIMM, J. und W. 1863. Deutsches Wörterbuch. Band IV.
HALKIN, J., ROLAND, C.—G. 1909—1930. Recueil des chartes de l'abbaye de Stavelot-Malmédy. 2 Bände. Brüssel.
ISIDORUS Sevillalainen. Etymologiae. Patrologiae cursus completus, series Latina 82, ed. J. P. Migne 1844—.
KASPERS, W. 1957—58. Forestis »Forst». Geschichte eines Namens und Begriffes. Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität Leipzig. Gesellschafts- und sprachwissenschaftliche Reihe VII.
KAUFMANN, W. 1913. Die gallo-romanischen Bezeichnungen für den Begriff »Wald». Wortgeschichtliche Studie auf Grund der Karten »forêt» und »bois» des Atlas linguistique de la France. Zürich.
KORNEMANN, E. Domänen. Real-Encyclopädie der classischen Alterthumswissenschaft. Suppl. Bd 4. Bd 1—7 1914—1948. Stuttgart.

- NIERMEYER, J. F. 1954. *Mediae latinitatis lexicon minus*. Leiden.
- PETIT-DUTAILLIS, Ch. 1915. De la signification du mot «forêt» à l' époque franque. Bibliothèque de l' Ecole des Chartes LXXVI. Paris.
- ROSTOWZEW, M. 1905. Die Domänenpolizei in dem römischen Kaiserreiche. *Philologus. Zeitschrift für das classische Alterthum. Neue Folge* 19. Leipzig.
- » — 1910. Studien zur Geschichte des Römischen Kolonats. *Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete, Beiheft I*. Leipzig.
- RUBNER, H. 1964. Vom römischen Saltus zum fränkischen Forst. *Beiträge und Berichte zum Historischen Jahrbuch*, Bd. LXXXIII. München.
- SCHÜTZEICHEL, R. 1956—57. Bezeichnungen für »Forst» und »Wald» im frühen Mittelalter. *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* LXXXVII. Berlin.
- SCHWAPPACH, A. 1927. Forstgeschichte. *Handbuch der Forstwissenschaft*, IV Band. Herausgegeben von Heinrich Weber. Tübingen.
- SEIDENSTICKER, A. 1896. *Rechts- und Wirtschaftsgeschichte norddeutscher Forsten besonders im Lande Hannover*. Göttingen.
- SÖLL, L. 1967. Die Bezeichnungen für den Wald in den romanischen Sprachen. *Münchener Romanistische Arbeiten*, Heft 25. Herausgegeben von Hans Rheinfelder. Max Hueber Verlag. München.
- TRIER, J. 1940. First. Über die Stellung des Zauns im Denken der Vorzeit. *Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, phil.-hist. Klasse, Fachgruppe IV. Neue Folge*, Band III, Nr. 4.
- WARTBURG, W. von. *Französisches etymologisches Wörterbuch*. 1922—.
- WOLFE, M. 1970. The History of German Game Administration. *Forest History*, Volume 14, Number 3, October 1970.

SUMMARY:

ON THE ORIGIN OF THE WORD FORST (FOREST)

The aim of the present paper is to give the Finnish reader, especially the forester, an idea about the research results and reflections so far presented on the original meaning and linguistic origin of the word forestis (forest). The sources in the first place used are RUBNER's and SÖLL's publications (see the list of references). In summary, the content of the paper is as follows:

By the last times of the Roman Empire, a considerable part of the vast forest and wilderness areas of the northern provinces had come into the possession of the Emperor and other owners of large land areas. Such areas were called saltus, which originally referred to, and among the people still meant mountainous forest and wilderness belonging to nobody. For the administration of the Emperor's saltus areas a system of offices was gradually built up, the lowest stage of which was represented by the forest ranger, saltuarius. According to Roman view of law and justice, however, every free citizen had the right to hunt and fish in saltus areas.

When the Franks had conquered Gaul, their kings, in accordance with ancient Roman-Gallic provincial right, considered all uninhabited land as belonging

to crown; contrary to the Roman emperors, however, they reserved the right of hunting and fishing for themselves. As the concept saltus did not originally include a prohibition against outsiders' right to hunt and fish, and as among the people saltus still meant forest-covered wilderness in general, a new term was obviously needed for description of uninhabited areas belonging to the king including all rights of using them. The new term which was introduced to fill the gap was forestis, and it appears the first time in writing in 648 A.D., in a deed of gift of King Sigibert III, on the basis of which the monastery at Stavelot-Malmédy was donated a forest area in the Ardennes. After this the word forestis occurs every now and then in official documents, the term saltus gradually disappearing from use. Forestarius, correspondingly, replaces saltuarius.

The linguistic origin of the word forestis has been a subject of contention which has raised even national feelings. The debate has been concerned in particular with the problem whether the word is of Germanic or Roman origin. In the present writer's opinion the most probable and reasonable solution is that the word forestis has been derived from the Latin foris (outside of; e.g., outside of inhabited areas or of free utilization) by means of the suffix -estis, or just as the word agrestis has been derived from ager. The statement presented by several research workers that adverbial derivatives cannot be formed by means of the suffix -estis is true only for Classical Latin, not for the Monk Latin used in the Merovingian court.